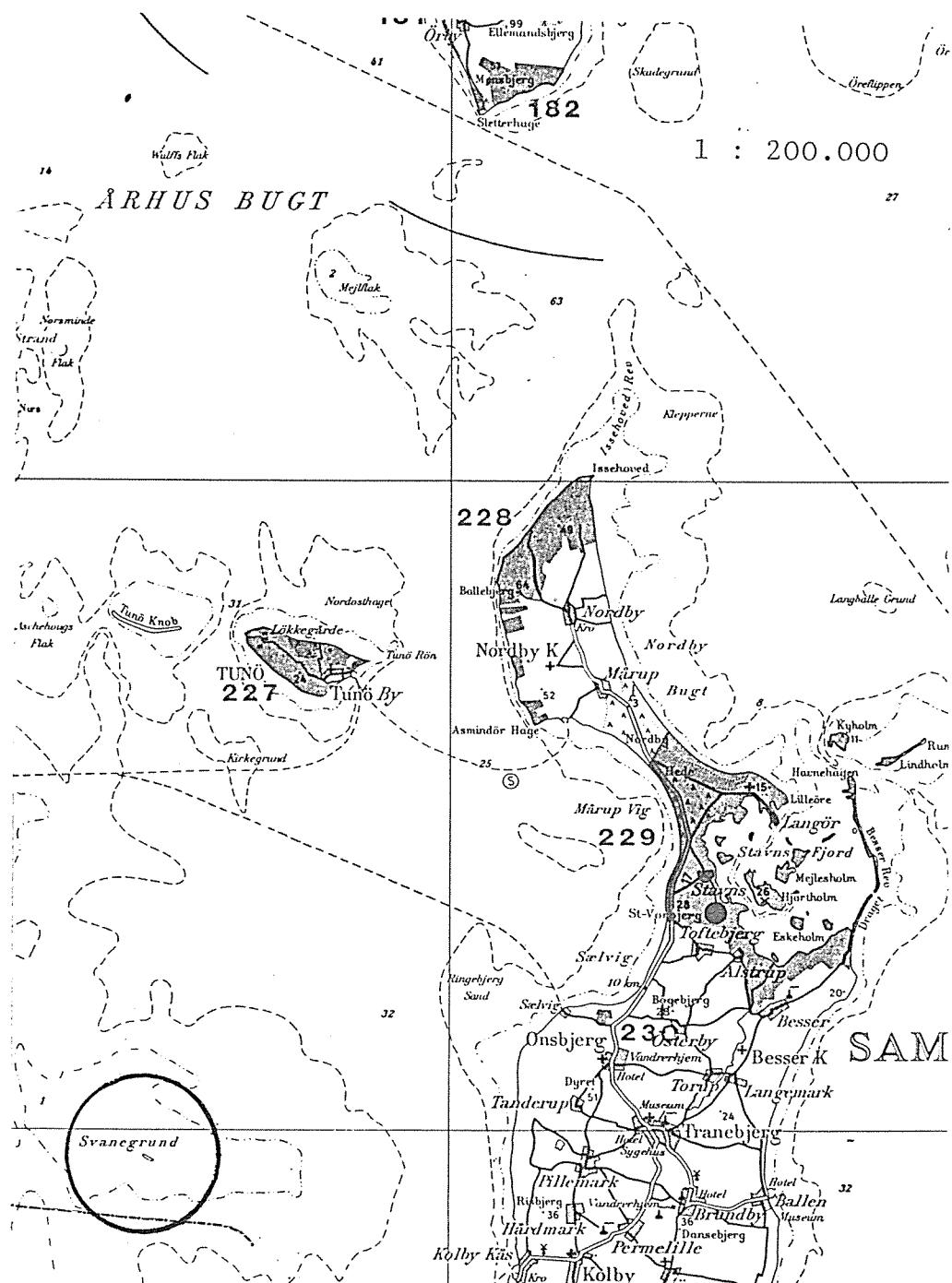

SVANEGRUNDEN

en ø-floraliste med noter

af
Bernt Løjtnant

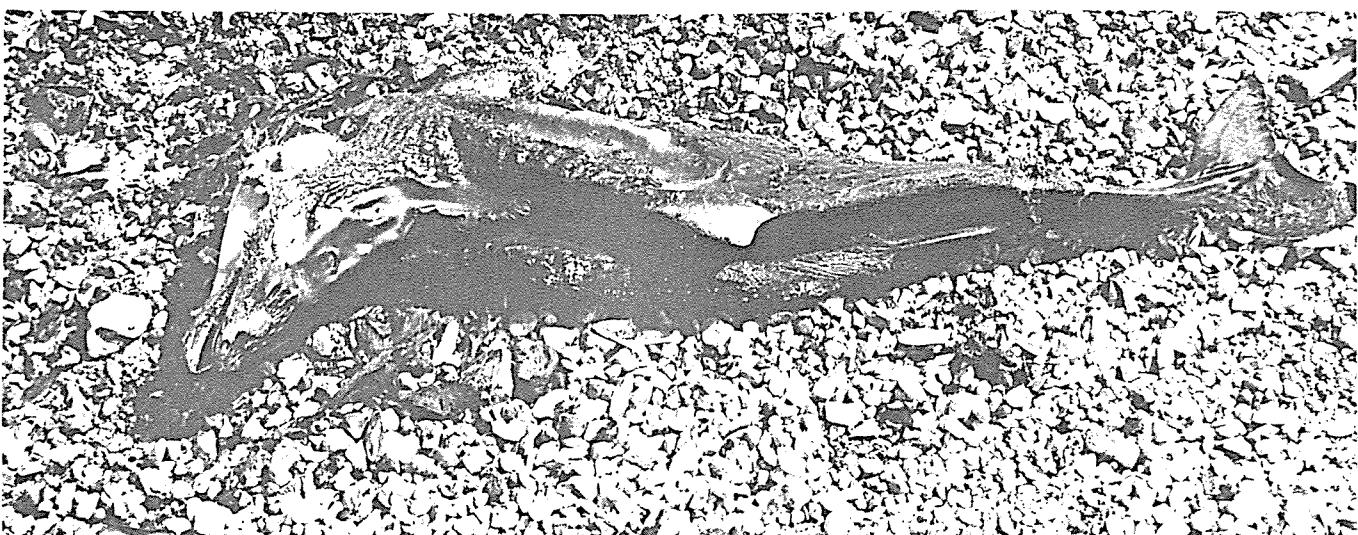
SVANEGRUNDEN – en ø-floraliste med noter

Svanegrunden er beliggende i Århus amt midt imellem Samsø og Gyl-
lingnæs. På grunden fandtes i 1984 4 småøer, jf. flyfoto side 3,
hvoraf kun de to større, sydlige øer bar vegetation. Disse to ø-
er havde i 1984 en størrelse på hhv. ca. 3 ha. (Sydsande) og 1,8
ha. (Nordsande).

Sydsande er den største og ældste af øerne. Som bevokset ø
er den dog ikke gammel. En lokalkendt, Chresten Worsøe, har så-
ledes over for Jens Gregersen oplyst, at de første planter ind-
vandrede til Sydsande i 1940'erne. En anden lokalkendt, Kaj Niel-
sen, har supplerende oplyst, at der omkring 1950 næsten ingen ve-
getation var på øen. Tilsvarende var Nordsande "det rene sand"
først i 1950'erne ifølge Kaj Nielsen, og Chresten Worsøe har op-
lyst, at der først kom "fast vegetation" på øen omkring 1960.

Lokale fiskere har oplyst, at der nærmest har været stilstand
i øernes tilvækst gennem de senere år, og som det fremgår af
såvel floralisten som af billederne, bestod vegetationen endnu
i 1984 især af forstrandsvegetation samt af eve-samfund på de
højere dele.

Alfred Hansen har oplyst, at der i TBU-arkivet kun er regi-
streret følgende 4 arter fra Svanegrunden : Sodaurt, Strand-
Bede, Strandkål og Strandsennep, som i 1958 blev fundet af
Felix Henriksen. De fire nævnte arter blev alle genfundne i
1984, og der er hermed registreret i alt 31 karplanter fra
Svanegrunden, jf. floralisten.

Marsvin ses hyppigt i farvandet omkring Svanegrunden; det samme gælder Spættet Sæl,
der ligesom Marsvinet trues af forurening. Iøvrigt er de væsentligste trusler mod
områdets særdeles rige dyreliv menneskelige forstyrrelser i form af sejlads, ægsam-
ling og ikke mindst jagt.

Foto : B.L., juli 1984. Sydsande.

Svanegrunden

Foto : Geodætisk Institut 17. april 1984.
Målestok : ca. 1 : 10.000.

Floraliste for Svanegrunden

Det er i det væsentlige kun de arter, som blev fundet under et kortvarigt ($1\frac{1}{2}$ time) besøg på øerne den 21. juli 1984, der er opført i den nedenstående liste. Arter mærket "(B)" er fundet af David Boertmann under et besøg på øerne den 15. juni 1979 (David Boertmann in litt., 27. juli 1984).

Det bemærkes, at såvel David Boertmann som B.L. kun har besøgt de to større, sydlige øer, som her benævnes hhv. "Sydsande" og "Nordsande".

Såfremt der ud for en given art ikke er angivet en hyppighedsangivelse under "Sydsande" og/eller under "Nordsande" men kun ".", betyder dette, at arten ikke er set af B.L.

De anvendte danske og videnskabelige navne følger, så vidt det har været muligt og ønskeligt, Hansen (1985).

<u>Art</u>	<u>Sydsande</u>	<u>Nordsande</u>
<i>Artemisia maritima</i> (Strand-Malurt)	M.sj.	.
<i>Artemisia vulgaris</i> (Gråbynke)	Kun set een lille klon på den centrale, højeste del af Sydsande. T.alm. (B)	T.sj. (B)
<i>Atriplex littoralis</i> (Strand-Mælde)	Kun på de højeste dele af øerne. M.alm. (B)	M.alm. (B)
<i>Atriplex prostrata</i> ssp. <i>prostrata</i> (Spyd-Mælde)	Især på de nedre strandvolde samt på de højeste dele af øerne. M.alm. (B)	M.alm. (B)
<i>Beta vulgaris</i> ssp. <i>maritima</i> (Strand-Bede)	Især på de mellemhøje-højeste dele af øerne, hvor vegetationen ikke er sluttet. M.alm. (B)	Alm. (B)
<i>Cakile maritima</i> ssp. <i>baltica</i> (Østersø-Strandsennep)	Især på de højeste dele af øerne mellem Strand-Mælde. En rød form findes sj. på begge øer. Alm. (B)	Alm. (B)
	Især på de nedre-mellemhøje dele af øerne, hvor vegetationen er spredt.	

<u>Art</u>	<u>Sydsande</u>	<u>Nordsande</u>
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (Hyrdetaske)	T.alm. (B)	T.alm.
<i>Chenopodium album</i> (Hvidmelet Gåsefod)	Især på beskyttede småområder med lav vegetation mellem Strand-Mælde på de højeste dele af øerne. .	M.sj.
<i>Cirsium arvense</i> (Ager-Tidsel)	Kun set i eet eksemplar på den højeste (mellemste) del af Nordsande. . (B)	M.sj.
<i>Cochlearia danica</i> (Dansk Kokleare)	Kun få eksemplarer på de højeste dele af Nordsande i samfund domineret af Kruset Skræppe. M.sj.	.
<i>Cochlearia officinalis</i> (Læge-Kokleare)	Kun set på åben bund på den mellemhøje, centrale del af Sydsande. . (B)	.
<i>Crambe maritima</i> (Strandkål)	T.alm. (B)	T.sj.
<i>Crepis tectorum</i> (Tag-Høgeskæg)	Især på de mellemhøje dele. På Sydsande kun veludviklet mod vest, hvor Skarven ikke plukker så meget i den. M.sj.	.
<i>Elytrigia junceiforme</i> (Strand-Kvik)	Kun set i eet eksemplar på den højeste, centrale del af Sydsande. T.alm.	T.alm.
<i>Elytrigia repens</i> (Alm. Kvik)	Især på de nedre dele af øerne; kun set som fertil på Nordsande. T.alm.	T.sj.
<i>Geranium molle</i> (Blød Storkenæb)	Især på de højeste dele af øerne. Kun ganske lave og sterile eksemplarer er set. M.sj.	Sj.
<i>Honckenya peploides</i> (Strandarve)	Jf. noter under Hyrdetaske. Alm. (B)	Alm. (B)
<i>Leymus arenarius</i> (Marehalm)	Danner på de mellemhøje dele af øerne (og især på Nordsande) flere steder over 50 m ² store "monokulturer". T.alm. (B)	T.alm. (B)
	Såvel på de mellemhøje som på de højeste dele af øerne.	

<u>Art</u>	<u>Sydsande</u>	<u>Nordsande</u>
Poa annua (Enårig Rapgræs)	T.sj.	Sj.
Polygonum aviculare ssp. calcatum (Spinkel Vejpileurt)	Jf. noter under Hyrdetaske. M.alm.	Alm.
Polygonum lapathifolium ssp. pallidum . (Bleg Pileurt)	Især på de mellemhøje dele, hvor vegetationsdækket ikke er sluttet. Meget variabel.	M.sj.
Rumex crispus (Kruset Skræppe)	Kun set i eet eksemplar på den højeste del af Nordsande.	
Salsola kali (Sodaurt)	T.alm. (B)	Alm. (B)
Sedum acre (Bidende Stenurt)	Især på de højeste dele af øerne og især, hvor vegeta- tionen ikke er sluttet.	
Senecio vernalis (Vår-Brandbæger)	Alm.	T.alm.
Senecio vulgaris (Alm. Brandbæger)	Især på de m.ell.m. åbne, nedre- mellemhøje dele af øerne.	
Sisymbrium sophia (Finbladet Vejsennep)	T.alm. (B)	T.alm.
Stellaria pallida (Bleg Fuglegræs)	Jf. noter under Hyrdetaske. . (B)	Sj. (B)
Taraxacum sp. (Mælkebøtte)	Kun set i få eksemplarer på den midterste, højeste del af Nordsande.	
Tripleurospermum maritimum ssp. maritimum (Strand-Kamille)	Sj.	.
Viola arvensis (Ager-Stedmoderblomst)	Jf. noter under Hyrdetaske. . (B)	.
	Alm.	Alm.
	Især på de mellemhøje dele af øerne.	
	. (B)	.

NB : Abrahamsen & Gregersen (1980) angiver "Strandært" fra såvel Sydsande som fra Nordsande - på den sidstnævnte ø angives den endog at være dominerende. "Strandært" er et velkendt synonym for Strand-Fladbælg (*Lathyrus japonicus*); men i ovennævnte reference er navnet brugt som betegnelse for Strandsennep (Jens Gregersen, pers. comm. 1985). Det bemærkes også, at "Senneb sp." er angivet fra Sydsande i ovennævnte reference.

Sydsandes østende set mod øst. Umiddelbart ø.f. Sydsande findes en række små-rev, som er et yndet tilholdssted for Spættet Sæl.
Foto : B.L., juli 1984.

Sydsande set fra øens yderste østende mod NV. I baggrunden mod N anes Nordsande. Bemærk den tydelige zonering af vegetationen : yderst især Strand-Mælde og dernæst store kloner af Strandarve.
Foto : B.L., juli 1984.

Sydsande's østligste ende med Skarv-kolonien, som i 82, 83 og 84 rummede hhv. 12, 35 og 64 reder.

Blandt Svanegrunden's øvrige ynglefugle kan nævnes Sølvmåge (ca. 200 par), Ederfugl (150), Svartbag (25), Sildemåge (20), Havterne (10-15), Stormmåge (10-15), Knopsvane (10), Strandskade (10) og Eng-Piber (2-3) samt uregelmæssigt også Grågås og Klyde (Jens Gregersen, pers. comm. 1984, Dybbro & Janniche (1983)).

Foto : R.L., juli 1984.

Det vakte opsigt i ornitologiske kredse, da Skarven i 1982 forsøgte at yngle på de ganske lave sandbanker på Sydsande's østende. I 83 og 84 var der også yngleforsøg, der dog ligesom det første forsøg ikke lykkedes, omend der i alle tre år blev lagt æg. Det blev der derimod ikke i 85, og stedkendte ornitologer er ikke i tvivl om, at det er færdselsførstyrrelser, som er hovedårsagen hertil : "Sølvmågerne er der med det samme", som de siger.

Det bemærkes, at de "æg", som ses i redeerne, ikke er Skarv-æg men derimod sten.

Foto : B.L., juli 1984.

De to foto's, der viser hhv. nord- og sydkysten af Sydsande's østende, illustrerer vegetationen på de højere dele af øen. Denne består af en broget mosaik af forstrandens, klittens og eve-strandvoldens arter med Marehalm, Spyd-Mælde, Strand-Bede, Strand-Kamille og Strand-Mælde som de dominérerende arter.

Foto : B.L., juli 1984. Sydsande's østende set mod hhv. NV og VNV.

I Herb. AAU findes et ark med en *Polygonum*, som Simon Lægaard den 12. sept. 1966 har indsamlet på Hov Røn. Planten på dette ark synes at repræsentere *P. oxyspermum* (Strand-Pileurt), som ifølge Dansk Feltflora fra 1985 i dag kun findes ved Løgstør, hvor den første (og indtil videre også sidste) gang blev fundet i 1958, jf. Løjtnant & Worsøe, 1977 : Foreløbig status over den danske flora.

Eftersom Hov Røn ikke ligger synderlig langt fra Svanegrunden, blev *Polygonum*-planterne på Svanegrunden viet en særlig opmærksomhed under mit besøg på Syd- og Nordsande; dog fandtes kun diverse former af *P. aviculare* ssp. *calcatum*. Men måske vil det lykkes for andre at finde Strand-Pileurt på Svanegrunden. Det kræver dog u-nægtelig, at man har øjnene med sig, eftersom Strand-Pileurt ved en overfladisk betragtning let forveksles med sine nære slægtninge :

Spinkel Pileurt (*P. aviculare* ssp. *calcatum*), - som her fotograferes af Kaj Halberg -
Alm. Vejpileurt (*P. aviculare* ssp. *aviculare*),
Småbladet Vejpileurt (*P. aviculare* ssp. *aequale*),
Norsk Pileurt (*P. raii* ssp. *norvegicum*) og
Sand-Pileurt (*P. raii* ssp. *rai*).

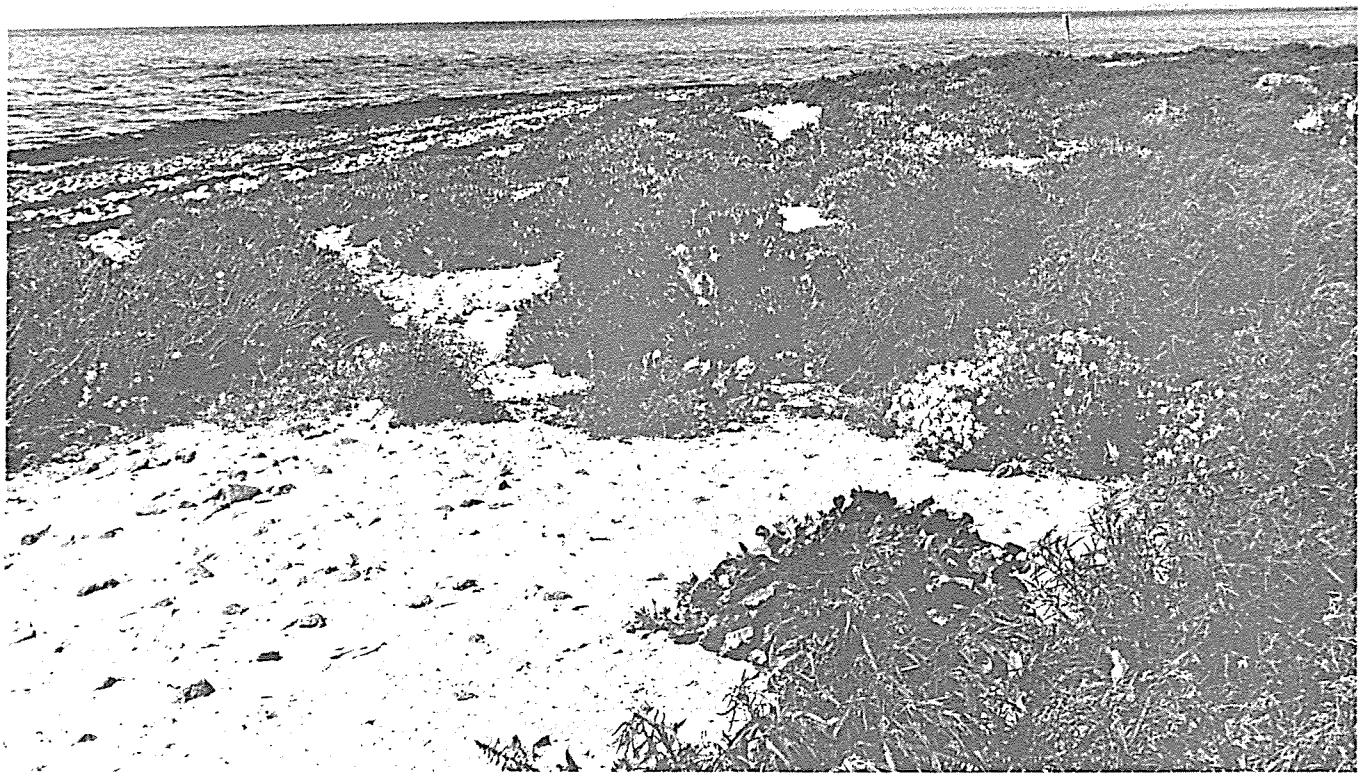
NB : I Dansk Feltflora, 1984 hedder det således om *P. oxyspermum* : " M.sj., nu kun ved Løgstør; . . ." Hertil kan bemærkes, at B.L. m.fl. siden 1966 årligt - men forgæves - har eftersøgt *P. oxyspermum* ved Løgstør (læs : v. Lendrup Strand). Til gengæld fremgår det af TBU-arkivet på Botanisk Museum, at arten er fundet v. Holtemmen på Læsø i 1980!

Foto : B.L., juli 1984. Sydsande's sydside.

Svanegrunden's vegetation, som Jens Gregersen hér traver rundt i, er i det store og hele ganske uberørt af menneskehånd og -fod. Der er så at sige tale om "naturlig natur", som i dag kun dækker en forsvindende lille del af landets areal. Derfor er Svanegrunden af overordentlig stor botanisk (og ornitologisk, vildtbiologisk, geologisk og marinbiologisk) interesse, jf. Løjtnant (1983a,b).

Foto : B.L., juli 1984. Sydsande's vestlige del set fra øens centrale del mod NNV.

De to billede viser hhv. nord- og sydsiden af Sydsande's vestende; på det øverste
billedet skimtes Nordsande i horisonten. På det nederste billede bemærkes den rige
forekomst af Strandkål. Denne findes også på øens østende, men her kun i sørgeligt
sønderplukkede eksemplarer, eftersom Skarven bruger dens blade som redemateriale.
Foto : B.L., juli 1984.

Nordsande er mindre, yngre og mere artsfattig end Sydsande. Som det fremgår af billederne, domineres Nordsande's nordlige ende af Marehalm, Strandarve og Kruset Skræppe.
Foto : B.L., juli 1984.

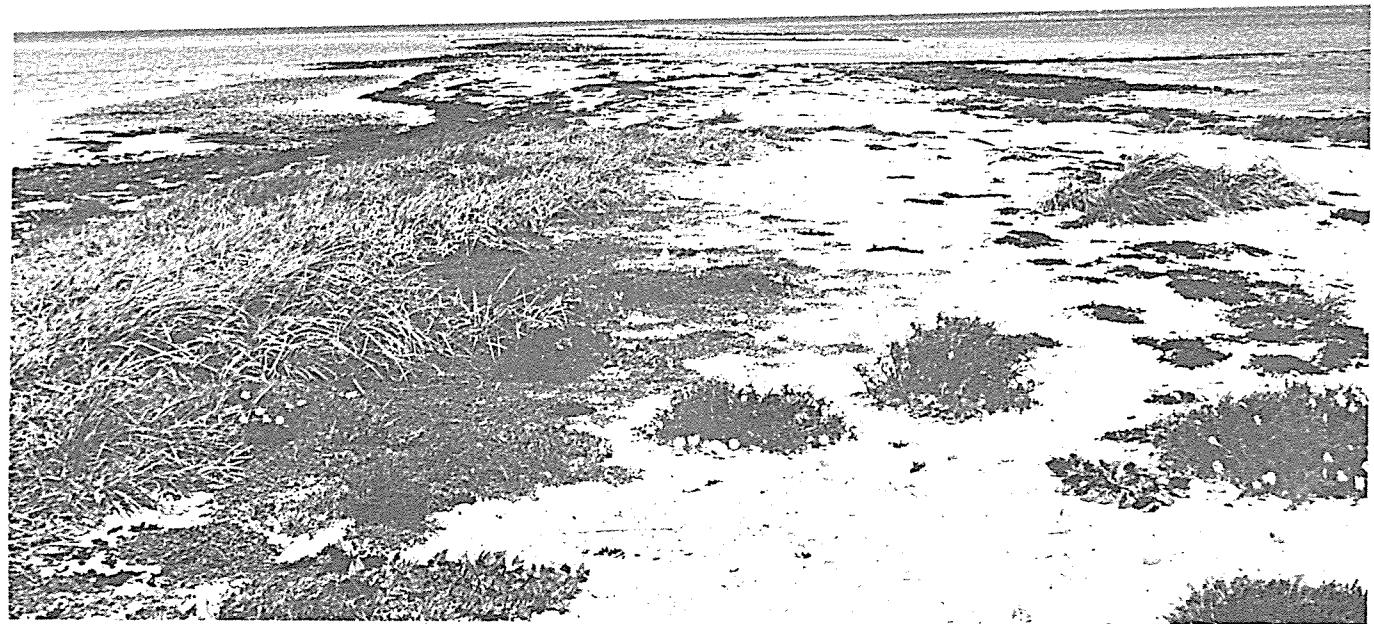

Foto : B.L., juli 1984. Nordsande's nordspids.

Citeret litteratur

- Abrahamsen, L. & J. Gregersen, 1980 : Søravnen 1980 (3). 36 pp.
Dybbro, T. & A. Janniche, 1983 : Fuglelokaliteter i Århus Amt. -
København.
Hansen, K. (red.), 1985 : Dansk Feltflora. 3. opl. - København.
Løjtnant, B., 1983a : Forudsætninger og bindinger. Fredningsplan-
lægning i Århus amt. 1.1. - Århus.
Løjtnant, B., 1983b : Naturhistoriske forhold. Fredningsplanlæg-
ning i Århus amt. 1.4. - Århus.

Tak

Alfred Hansen og Erik Wessberg takkes for deres kommentarer til en tidligere udgave af notatet, ligesom A. Hansen takkes for verifikation af en række herbarie-kollektioner. Tegningerne er velvilligst stillet til rådighed af Jens Chr. Schou. En særlig tak til Jens Gregersen og Kaj Halberg for ornitologiske oplysninger samt fordi de velvilligst gav mig mulighed for at ledsage dem til Svanegrunden i forbindelse med deres Skarv-undersøgelser for Miljøministriets Fredningsstyrelse.

Bernt Løjtnant
Gørtlervej 87
8900 Randers
Tlf. 06 - 40 29 40

Svanegrunden's øer ejes af staten og administreres af Miljøministriets Skovstyrelse v. Boller Statsskovdistrikt.

I 1984 blev området af statsskovvæsenet udlagt som "naturreservat" (statsskovreservat), jf. billede. I 1985 kom der et nyt skilt op, som forbyder adgang til øerne i perioden 1. maj - 1. september. Af hensyn til Svanegrunden's mange ynglefugle burde perioden med adgangsforbud udvides til også at omfatte årets første måneder; Skarven påbegynder således sin ynglefærd allerede i jan./febr. Af hensyn til områdets talrige rastende fugle kunne der med fordel også indføres færdselsforbud i årets øvrige måneder. Et sådant totalt færdselsforbud bør i øvrigt ikke som nu kun omfatte selve øerne men også de store, fladvandede områder omkring øerne, dvs. Svanegrunden som helhed.

Statsskovreservater er af ren administrativ karakter. En langsigtet og effektiv sikring af Svanegrunden's enestående natur kan kun opnås gennem en vildtreservatbekendtgørelse og/eller gennem en fredning i henhold til Naturfredningsloven. Det må undre, at sådanne forholdsregler endnu ikke er taget; men det sker forhåbentlig meget snart.

Foto : B.L., juli 1984. Sydsande.

Vore hidtidige og aktuelle ø-undersøgelser

Bernt Løjtnant og Erik Wessberg har hidtil udarbejdet floralister for følgende øer :

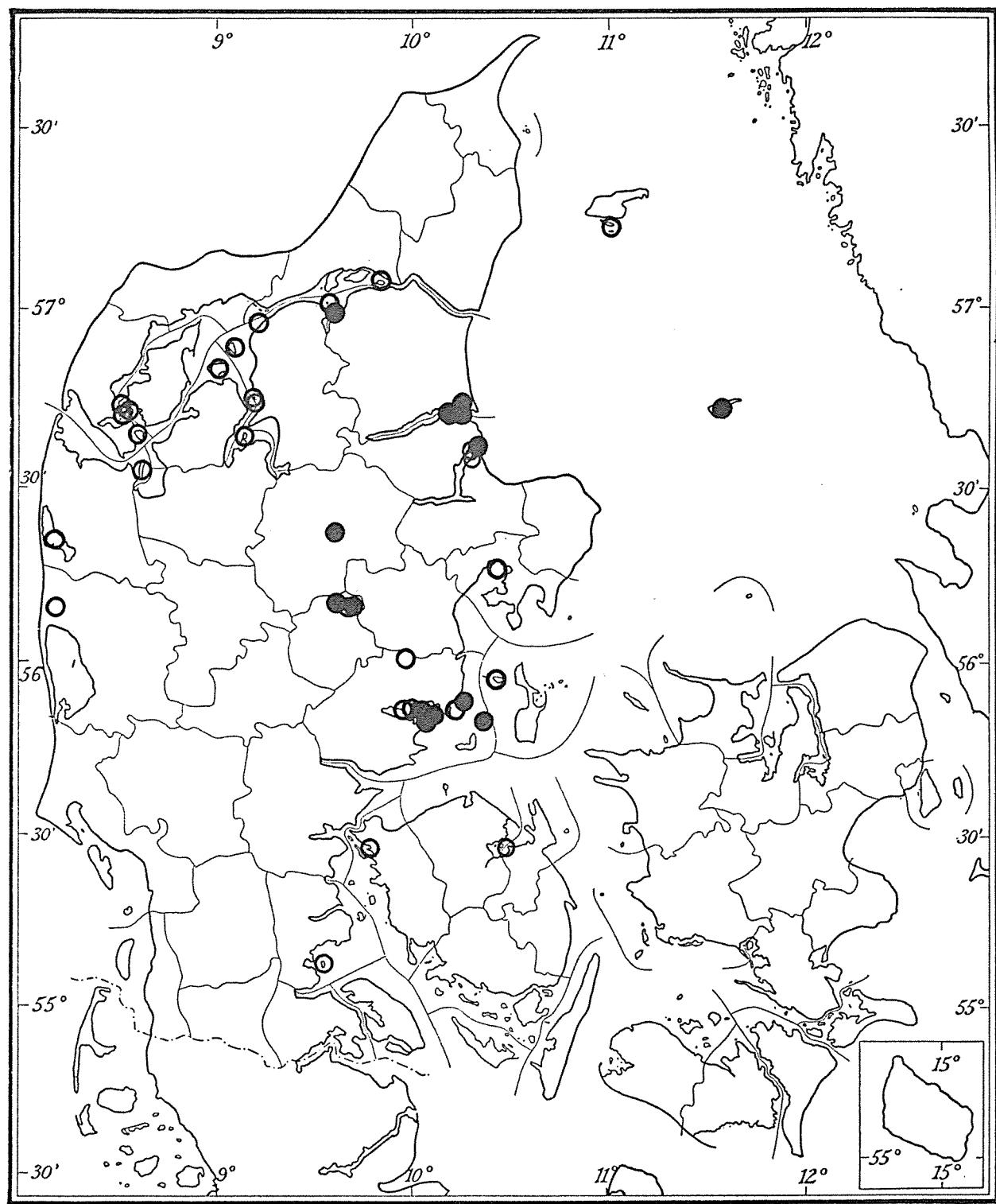
1. Anholt (1981). - (BL & EW). 50 pp.
2. Hjarnø i Horsens Fjord (1981). - (BL & EW). 26 pp.
3. Treskelbakkeholm i Mariager Fjord (1983). - (BL & EW). 16 pp.
4. Klosterholm og Startøtterne i Nibe Bredning (1984). - (BL & EW).
24 pp.
5. Mellemopolde i Randers Fjord (1984). - (BL & EW). 17 pp.
6. Pletten (Store Plet) i Mariager Fjord (1984). - (BL & EW). 14 pp.
7. Alrø i Horsens Fjord (1985). - (EW). 37 pp.
8. Møgelø i Julsø ved Silkeborg (1985). - (EW). 19 pp.
9. Lille Plet i Mariager Fjord N.f. Pletten (1985). - (BL & EW). 12 pp.
10. Paradisøerne i Borre Sø ved Silkeborg (1985). - (EW). 19 pp.
11. Alrø Poller i Horsens Fjord SØ for Alrø (1985). - (EW). 15 pp.
12. Tange Ø i Tange Sø (1986). - (EW). 13 pp.
13. Hov Røn NØ for Gyllingnæs (1986). - (BL & EW). 17 pp.
14. Svanegrunden NØ for Endelave (1986). - (BL). 20 pp.

Siden 1981 har vi derudover foretaget floristiske undersøgelser - med henblik på udarbejdelse af floralister med noter - på følgende øer og øgrupper, regnet fra nord:

15. Hornfiskrøn S.f. Læsø.
16. Egholm i Limfjorden ved Ålborg.
17. Vår Holm og Kyø Holm i Limfjorden ved Nibe.
18. Friggørerne i Limfjorden ved Løgstør.
19. Livø i Limfjorden.
20. Fur i Limfjorden.
21. Stenklipperne i Limfjorden ved Agerø.
22. Store Rotholm i Risgårde Bredning N.f. Hvalpsund.
23. Lille Rotholm i Risgårde Bredning N.f. Hvalpsund.
24. Agerø i Limfjorden SV for Mors.
25. Lindholm i Limfjorden SV for Agerø.
26. Jegindø i Limfjorden Ø.f. Thyholm.
27. Lundø mellem Skive Fjord og Lovns Bredning.
28. Odpold i Randers Fjord SV for Udbyhøj.
29. Venø i Limfjorden SØ for Thyholm.
30. Stenrevet i Randers Fjord V.f. Udby.

31. Fjandø i Nissum Fjord.
32. Hindø i Stadil Fjord.
33. Kalø i Kalø Vig.
34. Lilleø i Julsø ved Silkeborg.
35. Bregnø i Julsø ved Silkeborg.
36. Alø i Julsø ved Silkeborg.
37. Kalvø i Skanderborg Sø.
38. Tunø ved Samsø.
39. Søby Rev Ø.f. Gyllingnæs.
40. Vorsø i Horsens Fjord.
41. Vorsø Kalv SV for Vorsø.
42. Svinø i Gamborg Fjord SØ for Middelfart.
43. Tornø i Odense Fjord.
44. Barsø i Lille Bælt NV for Als.

NB : Når vi bringer denne liste, skyldes det, at vi meget gerne hører om alle fund af planter - såvel ældre som nyere - fra disse øer.

- : øer, for hvilke BL & EW har udarbejdet floralister med noter.
- : øer, på hvilke BL & EW siden 1981 har foretaget målrettede floristiske undersøgelser med henblik på udarbejdelse af totalfloratalister med noter om bl.a. særlige floristiske/plantesociologiske forhold, aktuelle/potentielle trusler og plejebehov.

Iøvrigt henvises til afsnittet om vore hidtidige og aktuelle ø-undersøgelser.